

عهد و گفتگو

تفسیر پاراشای هفته
توسط ربای ساکس

تفسیر پاراشای هفته: ییترو ۵۷۷۹

کوه سینا و تولد آزادی

ربای لرد جاناتان ساکس

Mount Sinai and the Birth of Freedom

Yitro 5779

وحی در کوه سینا - همچون رویداد مرکزی نه تنها پاراشای ییترو، بلکه کل یهودیت - در تاریخ دینی بشریت، منحصر به فرد بود. دیگر ایمان‌ها (مسیحیت و اسلام) خود را دین‌های استوار به وحی می‌نامند، اما در هر دو مورد، وحی مورد نظر، به یک فرد داده شده بود ("پسر خدا" و "پیامبر خدا"). تنها در یهودیت است که آشکارگی حضور خداوند نه به یک فرد (پیامبر) یا یک گروه (مشایخ قوم)، بلکه به کل یک ملت از جوان و پیر، مرد، زن و کودکان، راستواران (صدیقان) و آنان که هنوز راستوار نشده بودند، به یکسان روی نمود. از همان ابتدا بنی اسرائیل می‌دانستند که امری غیرمنتظره در کوه سینا رخ داده بود. موسی بی هیچ تردیدی می‌دانست که شاهد رویدادی بدون نظیر بودند:

اینک پرسش کن دربارهٔ روزگاران پیشین، بسی دورتر از ایام شما، زمانی که خداوند انسان را بر روی زمین خلق کرد؛ پرسش کن از این سر عرش تا آن سر عرش. آیا هیچ رویداد دیگری به این عظمت تا کنون اتفاق افتاده است و یا تا کنون کسی دربارهٔ رویدادی نظیر آن شنیده است؟ آیا هیچ مردم دیگری صدای سخن گفتن خداوند را از میان آتش شنیده اند، آن گونه که شما شنیدید و زنده ماندید؟ (تثنیه ۳۳-۳۲:۴)

برای متفکران بزرگ یهود در قرون وسطی معنای این رویداد در درجهٔ نخست، معنایی در قلمرو معرفت شناسی بود. این رویداد، قاطعیت پدید آورد و شک را از میان برداشت. اعتبار یک وحی که توسط یک نفر تجربه شده می تواند زیر سوال برود. اما اعتبار یک وحی که میلیون ها شاهد داشته باشد، نمی تواند زیر سوال برود. خداوند حضور خود را در انظار همگان آشکار کرد تا هر گونه شک به اصالت حضوری که احساس و صدایی که شنیده شد، از میان برود.

اینک با نگاه به تاریخ بشریت در آن روزگار، روشن می شود که معنای دیگری نیز وجود داشت؛ معنایی که کاری با معرفت دینی ندارد و معنایی سیاسی است. در کوه سینا نوع جدیدی از ملت و نوع جدیدی از اجتماع شکل گرفت: جامعه ای که نقطهٔ متضاد جامعهٔ مصر بود که در آن افراد کمی قدرت داشتند و افراد بسیاری، برده بودند. به بیان اوراهام لینکلن در نامه به گتیزبرگ، "ملتی جدید از دل آزادی متولد شد که به این آموزه وفادار است: همهٔ انسان ها برابر خلق شده اند." در واقع، بدون بستن عهد در کوه سینا سخن لینکلن معنایی نمی داد. زیرا هیچ جای دیگری صحنه ای سیاسی همچون کوه سینا نمی یابیم با دورنمایی رادیکال از اجتماعی که نه با مفهوم قدرت بلکه با توافق آزادانهٔ شهروندان شکل گرفته و به طور فردی و جمعی با یک مجموعه قوانین اخلاقی و عهدی با خداوند انسجام می یابد.^۱

^۱ "دولت بنی اسرائیل یک فدراسیون بود که هیچ اقتدار سیاسی آنرا پابرجا نگه نمی داشت، بلکه اتحاد میان نسب و ایمان بود و بر اساس زور فیزیکی مستقر نشده، بلکه بر پایهٔ یک عهد خودخواسته شکل گرفته بود." Lord Acton, *Essays in the History of Liberty* (Liberty Press, 1985), 7

پژوهش‌های استاندارد در زمینه تاریخ سیاسی آزادی، پیشینه آنرا به نقل از مارکس، روسو و هابس به کتاب‌های جمهوری افلاطون، سیاست ارسطو و دولت‌شهر یونانی (به ویژه آتن) در قرن پنجم پیش از میلاد برمی‌گردانند. این یک خطای جدی است. قطعاً واژه‌هایی چون دموکراسی (حکومت توسط مردم) ریشه یونانی دارند. یونانیان استعداد داشتند در خلق نام‌های انتزاعی و تفکر سیستماتیک. با نگاهی به "زایش امر مدرن" - پیرامون چهره‌هایی چون میلتون، هابس و لاک در انگلستان و پدران بنیانگذار آمریکا - می‌بینیم که کتاب مورد استناد آنها، نه کتاب افلاطون یا ارسطو، بلکه تورات بود. هابس در *لویاتان* بیش از ۶۵۷ بار به تورات استناد می‌کند. مفهوم جامعه آزاد، خیلی پیش از فیلسوفان یونان، و بسی عمیق‌تر از آنها، در کوه سینا به دنیا آمد.

سه نکته در مورد آن لحظه اهمیت اساسی دارد. نخست این که بنی اسرائیل خیلی پیش از ورود به سرزمین خود و دستیابی به سیستم خودگردانی (ابتدا داوران، سپس پادشاهان)، با خداوند وارد عهدی سراسری شدند. عهد (بریت سینا) حدود اخلاقی به کارگیری قدرت را تعیین کرد. مجموعه قوانینی که تورات می‌نامیم برای نخستین بار برتری حق بر قدرت را به کرسی نشاند. هر پادشاهی که برخلاف تورات عمل کرد، دارای عملکرد *ultra vires* (فراقانونی) ارزیابی می‌شد و باید با او برخورد می‌شد. این مهمترین محور نظریه سیاست تورات است.

دموکراسی در مدل یونانی خود همیشه یک ضعف کشنده داشته است. الکسی دو توکویل و جان استیوارت میل آنرا "خودکامگی اکثریت" نامیدند.² جی ال تالمون آنرا "دموکراسی توتالیتار" نامید. حاکمیت اکثریت هیچ تضمینی برای حفظ حقوق اقلیت‌ها ندارد. چنان چه لرد اکتون نشان داد، همین عامل بود که به سقوط آتن انجامید: "هیچ قانونی بالاتر از قانون حکومت نبود. قانونگذار در ورای قانون قرار داشت".³ برعکس، در یهودیت، انبیاء وظیفه

² Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, bk. 1, chap. 15; John Stuart Mill, introduction to *On Liberty*

³ Lord Acton, *Essays in the History of Liberty*, 13

داشتند که اقتدار پادشاه را در صورتی که خلاف مفاد تورات عمل می کرد، به چالش بگیرند. مثال کلاسیک آن اتهام به شاه آحاب به غضب تاکستان های نابوت است که خداوند از الیاهو می خواهد به او تفهیم کند: پس خداوند می گوید: "آیا قتل می کنی و اموال را تصاحب می - نمایی؟" (پادشاهان ۱۹:۲۱).

در تورات افراد تشویق می شدند به زیر پا گذاشتن فرمان های غیرقانونی و غیر اخلاقی. نخستین مثال، قابله ها بودند که "از خدا ترسیدند و فرمان پادشاه مصریان را اجرا نکردند" (خروج ۱۷:۱). لحظه کلیدی دیگر وقتی بود که شاه شائول به خدمتکارانش دستور داد که کاهنان نوب را که به داوید پناه داده بودند، بکشند، "ولی خدمتکاران شاه دست به روی کاهنان خدا بلند نکردند" (شموئل ۱۷:۲۲).^۴ بنا به همین سنت بود که کالون - الهام بخش پیوریتن های قرن هفدهم در انگلستان و آمریکا - گفت: "انبیاء و معلمان می توانند شهامت کرده و شجاعانه در برابر پادشاهان و ملت ها بایستند."^۵ براساس همین سنت بود که تاماس پین بیانیه خود به نام *عقل سلیم* (۱۷۷۶) را نوشت که در زمان خودش اعتبار تاثیرگذاری بر انقلاب آمریکا را کسب کرد.^۶ به طور تاریخی، عهد کوه سینا و همه دستاوردهای آن بود که الهام بخش زایش آزادی در انگلستان و آمریکا و نزد نخستین ملت هایی شد که راه دوران مدرن را در پیش گرفتند. نکته کلیدی دوم در پیشدرآمد عهد نهفته است. خداوند به موسی می گوید:

^۴ برای نافرمانی مدنی در یهودیت نگاه کنید به:

Moshe Greenberg, Maurice Lamm and Milton Konvitz in *Contemporary Jewish Ethics*, ed. Menachem Kellner (Sanhedrin Press, 1978), 211-254; and Harold Schulweis, *Conscience: The Duty to Obey and the Duty to Disobey* (Jewish Lights, 2008)

^۵ Calvin, *Jeremiah*, lecture 2: r.44. Cited in Michael Walzer, *The Revolution of the Saints: A Study in the Origins of Radical Politics* (New York: Atheneum, 1972), 63

^۶ Reprinted in Thomas Paine, *Political Writings* (Cambridge University Press, 1989), 3-38.

صد هزار نسخه از این بیانیه فقط در سال ۱۷۷۶ به فروش رفت. پین تماما به بخش های ضد پادشاه خودکامه در تورات استناد کرد.

این است آنچه به خاندان یعقوب و بنی اسرائیل خواهی گفت. شما خود دیده اید که با مصر چه کردم و چگونه شما را بر بال عقاب نجات داده، نزد خود آوردم. اینک، اگر کاملاً از من پیروی کنید و عهد مرا نگه دارید، گنجینه من خواهید بود، زیرا تمامی زمین از آن من است. شما برای من مملکتی از کاهنان و ملتی مقدس خواهید بود... (خروج ۶-۱۹:۳)

موسی این را به مردم می گوید و آنان پاسخ می دهند: "ما هر آنچه خداوند بگوید انجام خواهیم داد" (خروج ۱۹:۸). تا زمانی که مردم بر روی توافق خود پافشاری نکرده بودند، وحی نمی توانست روی دهد. اصل مرکزی این بود که هیچ حکومتی بدون توافق حکومت شوندگان مشروعیت ندارد،⁷ حتی اگر حکومت کننده، آفریدگار عرش و زمین باشد. چند ایده رادیکال دیگر نیز می توانم مثال بزنم.

قطعاً در دوران تلمودی حکیمانی بودند که پرسیدند آیا پذیرش عهد در کوه سینا کاملاً آزادانه انجام شد؟ در تلمود گفته ای مشهور هست:

و آنها پایین کوه (اغلب ترجمه شده "در پای کوه") ایستادند (خروج ۱۹:۱۷) - از اینجا می آموزیم که حق تعالی که متبارک باد نام او کوه بالای سر آنها را مانند بشکه ای سرنگون ساخت و به آنان گفت، "اگر تورات را می پذیرید که خوب، اما اگر نپذیرید، اینجا دفن گاه شما خواهد بود."⁸

حکیمان اینجا می پرسند که آیا بنی اسرائیل به راستی در کوه سینا انتخاب آزاد داشتند؟ آنها هنوز وارد سرزمین نشده بودند. برای غذا، آب و امنیت خود به خداوند وابسته بودند. کجا می توانستند بروند و به چه کسی می توانستند روی بیاورند اگر پاسخ خداوند را نمی دادند؟

⁷ برگرفته از American Declaration of Independence

⁸ Shabbat 88a

متن تلمود می گوید، "آنها تورات را دوباره در دوران اخشورش پذیرفتند"،⁹ یعنی در زمانی که در کتاب استر - یکی از تنها دو کتاب تورات که نام خدا در آن ها نیست - توصیف شده است.¹⁰

در آن پیش زمینه، دیگر اجبار از سوی خداوند مطرح نیست. با این حال، در ساده ترین سطح، اهمیت مراسم احیای عهد آشکار است، یکی در انتهای عمر موسی و زمانی که بنی اسرائیل در آستانه ورود به سرزمین بودند (تثنیه ۳۱-۲۹) و دیگری، در پایان عمر یهوشوع وقتی مردم سرزمین را فتح کرده بودند (یهوشوع ۲۴). عهد به دقت احیا شد تا هیچ کس نتواند بگوید که در نبود هیچ جایگزینی، وارد عهدی اجباری شده بودند.

در مرکز یهودیت ایده ای هست بسیار جلوتر از زمان خود که همیشه هم به آن اجرا نشده است، این که: خدای آزاد، پرستش آزاد و انسان های آزاد طلب می کند. خداوند به قول ربانیم با مخلوقات خود بیرحمانه رفتار نمی کند.¹¹

ایده سوم، که همان اندازه جلوتر از زمان خود بوده، این بود که طرف عهد باید "همه مردم باشند" از مردان، زنان و کودکان. این امر بعد از این در تورات در فریضه *mitzvah of Hak-hel* درباره مراسم احیای عهد و خواندن بخش هایی از سفر تثنیه در هر هفت سال، تاکید شده است. تورات به دقت می گوید که تمام مردم باید برای این مراسم گردهم آیند، "مردان، زنان و کودکان" (تثنیه ۱۳-۱۰:۳۱). هزار سال بعد، وقتی آنتی ها تمرین دمکراسی می کردند، تنها یک بخش محدود جامعه دارای حقوق سیاسی بودند. از بسیاری لحاظ تا سال ۱۹۱۸ این امر درست دانسته می شد. در آمریکا حق رای زنان تا ۱۹۲۰ تصویب نشد، هرچند برخی ایالت ها قبل از آن اجرا کرده بودند.

⁹ *Shabbat* 88a

¹⁰ دیگری در شیر هشیبریم، غزل غزل های سلیمان.

¹¹ *Avoda Zara* 3a

بنا به نظر حکیمان، خداوند در حال اعطای تورات در کوه سینا به موسی گفت که ابتدا با زنان مشورت کن، بعد با مردان. معنای آیه "این است آنچه به خاندان یعقوب و بنی اسرائیل خواهی گفت" (خروج ۳:۱۹). حکیمان ما می گویند که خاندان یعقوب اشاره به زنان است.¹² تورات، که "قانون اساسی آزادی" یهودیان است، همه را دربر می گیرد. این اولین لحظه طی هزاران سال است که شهروند بودن، شامل حال همگان می شود. شاید بزرگترین تایید بر نظریه سیاست تورات از سوی ژان ژاک روسو در دستنوشتی که پس از مرگش کشف گردید، ارائه شده باشد:

یهودیان صحنه ای باشکوه دربرابر ما می گذارند: قوانین نو[نمرو]د، لیکورگوس و سولون مرده اند؛ اما همان قوانین موسی امروز زنده هستند. امپراتوری های آتن، اسپارت و رم زوال یافته اند و اخلاف آنها دیگر نیستند؛ اما صیون با آنکه ویران شد، فرزندان خود را از دست نداد... این باید نیروی قانونگذاری باشد که قادر به چنین اعجازهایی بوده، شهادت پیروزی، پراکندگی، انقلاب و هجرت می دهد و توان می بخشد تا رسوم و قوانین و امپراتوری ملت ها دوام بیاورند... به اندازه دنیا دوام آوردن؟... هر فردی، هر کس می خواهد باشد، باید این را همچون پدیده ای منحصر به فرد بداند که علت های آن خواه الهی یا انسانی بی شک شایسته بررسی و ستودن حکیمان است و پذیرش برتری آن بر هر آنچه یونان و رم برای ما دارد.¹³ در وحی کوه سینا امری بیسابقه وارد افق انسانی شد، هرچند قرن ها و هزاره ها طول کشید تا معناهای آن به طور کامل فهمیده شوند. در کوه سینا، سیاست آزادی به دنیا آمد.

شبات شالوم

¹² *Mekhilta*, ad loc

¹³ این دستنوشته های منتشر نشده در کتابخانه عمومی نوشتار نگهداری می شوند. به نقل از: Leon Poliakov, *The History of Anti-Semitism* (Routledge and Kegan Paul, 1975), vol. 3:104-5

Jonathan Sacks
The Office of Rabbi Sacks

برای دیگر آثار ربای ساکس لطفاً از این تارنما بازدید فرمایید - www.rabbisacks.org
کلیه حقوق محفوظ است ● دفتر ربای ساکس توسط بنیاد عهد و کفنگو حمایت می شود

*ترجمه فارسی با مشارکت بنیاد ایرانی هارامبام، وابسته به فدراسیون یهودیان ایرانی-آمریکایی توسط شیریندخت دقیقیان